

Prema priznanju naših najboljih istoričara, prošlost nam nije u dovoljnoj mjeri naučno istražena ni objektivno prikazana, a to naročito važi za kulturnu historiju Jugoslavena. Kod nas je svakojako i mnogo pisano iz područja političke historije, a o kulturnoj srazmjerno vrlo malo. To je donekle razumljivo, kad se uzmu u obzir stanje duhova i prilike, u kojima je naš narod živio prije svog ujedinjenja. Ako bi se i odsad nastavilo u istom pravcu, naša bi nacionalna historija postala pravo čudovište: na jednoj strani njezinoj, u političkoj historiji, nastala bi hipertrofija, a u drugoj polovini, u kulturnoj historiji, nastupila bi atrofija. To ne bi bilo ni zdravo ni prirodno, a sigurno nam nije više ni potrebno, sve kad bi se inače moglo dopustiti, da nauka smije imati ikakav drugi cilj osim traženja i iznalaženja objektivne istine.

Da je kojom srećom Ilarion Ruvarac i sada živ, današnji ga naraštaj ne bi, poput njegovih vršnjaka, toliko osuđivao radi njegove građanske smjelosti i divne ljubavi prema istinitoj historiji. Ako ništa drugo, u naše doba manje bi mu se zamjeralo, što razbija lijepe iluzije o prošlosti, ruši idole i svakog postavlja na svoje mjesto. S druge je strane isto tako izvjesno, da u nas još ima i da će dugo biti ljudi, koji bi htjeli da se i u historiji zamjenjuju i brkaju pojmovi »Dichtung und Wahrheit«. Za takove nije historija niti su oni za historiju, jer je nijesu u stanju pisati kako treba.

Valja po duši priznati, da ima jedan veoma važan razlog, zašto se u naš historija nije ni mogla pisati kao što bi se moralo raditi. Evo šta je, mislim, po srijedi: građa za našu historiju pisana je znatnim dijelom i na turskom jeziku, kojim malo koji naš učenjak vlada. Tako se je desilo, da ti izvori za pisanje naše historije ne samo što nijesu iscrpeni nego je s njih uopće malo i zahvaćano. Ovo je za žaljenje i to tim više, što i u samoj Jugoslaviji ima nekoliko bogatih orijentalnih arhiva i biblioteka, u kojima je na gomilano čitavo blago istorijskog materijala. Te riznice, od kojih su najpoznatije: Arhiv dubrovački, orijentalna biblioteka Balkanskog instituta i turski arhiv sarajevskog muzeja, te Gazi Husref-begova biblioteka u Sarajevu i u novije doba zbirka orijentalnih rukopisa Jugoslavenske Akademije u Zagrebu, relativno su veoma slabo istražene i iskorišćene, iako su lahko pristupačne.

Nešto je ipak urađeno u tome smislu, te s priznanjem treba istaknuti zaslužni trud nekolicine naših historičara i orijentalista,

koji su nam učinili pristupačnim jedan dio sadržaja tih turskih dokumenata. Hvala nastojanju učenjaka kao što su dr. Ciro Truhelka, dr. Vladimir Čorović, r. Muhamed Enveri Kadić,* dr. Safvet-beg Bašagić i još desetak kulturnih trudbenika, prokrčen je put radu ove vrste i treba ga samo intenzivnije nastaviti uz nadopunu gradivom iz carigradskih arhiva. Dvojica odličnih stranih učenjaka, dr. Karl Patsch i dr. Franz Babiner, imaju neprolaznih zasluga za iznalaženje, sabiranja i publikovanje turske građe za našu historiju.

Radeći kao kustos muzeja u Sarajevu i na Cetinju zavolio sam pribiranje materijala za historiju, iako nisam istoričar. U sarajevskom »Balkanskom institutu«, u crnogorskom Državnom arhivu, a pogotovu u Arhivu dubrovačkom, gdje sam proučavao turske dokumente samo 8 dana, našao sam masu zanimljivih i djelomično još nepoznatih podataka za našu historiju. Nešto sam od toga ukratko objavio u »Glasniku Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini« u Sarajevu, i u cetinjskim »Zapisima« a ostalo namjeravam štampati u ovom časopisu. To će većinom biti turski materijal iz gore spomenutih naučnih ustanova, a ponešto i na osnovi dokumenata, koje su mi pojedini privatni vlasnici stavljali na raspoloženje.

Potpuno sam svijestan, da je ovaj moj rad skroman, ali ipak mislim, da će biti korištan, jer će spremni stručnjaci moći iz ove sirove građe nešto dobro istesati.

Kao prvi prilog ove vrste iznosim doslovan tekst i vjeran prevod presude podgoričkog šeriatskog suda iz god. 1704. u sporu između vladike Danila I. Petrovića-Njeguša i nekolicine uglednih muslimana iz Žabljaka o dabjanu (uređaju za hvatanje riba «en masse») na rijeci Šujici, pritočici Skadarskog Blata. — Turski se original nalazi u Državnom arhivu na Cetinju, a nosi broj 5 iz 1754., iako stvarno spada u god. 1704., kad je izdan.

PREVOD.

»Stvar je (tekla) kao što sam to spomenuo. Ovo je pisao siromašak (nečitko dvije tri riječi) Alija, kadija Podgorice i Crne Gore (Karadža-Dag).

Uzrok (povod) pisanju ove istinite (na istini osnovane) knjige (dokumenta) je ovo: Sveštenik po imenu Danil (Danijel), vladika manastira zvanog Prečista, koji se nalazi u selu zvanom Cetinje, sreza crnogor-

* Isp. nekrolog H. Kreševljakovića, u »Narodnoj Starini« X. (1931.) str. 273. i d.

Turski tekst:

الامر كما ذكرته مقه الفقرر . . . . *

عمى قماى بود دعوى مع قر ج طاع

عمى عمه

(L. S.)
عمى

سبب تحریر کتاب صحت نصاب اولاد

قره چه طایف قضاخانه آبع چینه آه قره مده واقع بر چیسسه ام مناستیرك ابولاد قهسی دانیل ام راهب محلس شرع شریف بوییه بنه بود دعوی نجا نضاسنه آبع زیاق فصهسی سا کتلردن مصصی آغا ر دده زاده مصصی جدی و عمر چایی و مصصی حسن باشی امان آسنه تخضرا ده (؟) تقریر دعوی ابوب کتیسنا مزورد اوقافدن مسحه قرنده شو بیجه نام دره ده واقع طابانان بھر سنه بروجه مقصوع اوجور ائجه صورت دفترده مین و قنداو نمغن دمده اولان دفتر صورنه نصر مراعات البورمه سین طلب ایلرم دید آنده مدعی علیه مزورد سؤال اوئندقه حوانده ابا و اجداد مزردن اتقال ایلن ملکم زدر دیدکرده راهب مزور دیده اولان صورت دفتر اراز و طرا اوئندقه مصمونه صورت دفترده طابان بروجه مقصوع اوجوز ائجه یورنغن بر موجب صورت دفتر راهب مزور متصرف اوعق انجون اشو حروف بر سبیل مسک آتب و تحریر و دیده دخی وضع اوئندی که وقت حاجده مذکور ماجرا اوله

تحریر فی اوائل شهر ذی الحجه اشرافه سنه خمس عشر ومائة والف

ش. . . . . بود حال

الیاس	عمر نقا	عمر	مصصی	محمود	ابرهه	و غیرهم
قودان			یرفدر	جاوش	آجما	

*) Kijeći, koje su na ovom mjestu nečitljive, bice da su, kao što je uobičajeno, glasile: الحاج ان رحمه الله المقدير

skog (Karadža-Dag), podigao je pred Šeriatskim sudom tužbu protiv lica zvanih Mustafa-aga, Mustafa-čelebija i Omer-čelebija Dedići (Dede-záade) i Mustafa Hasambaša, koji su stanovnici varošice Žabljaka, što isto tako spada pod srez podgorički, te je (vladika) rekao: »Od daljana (ribolovišta), koji pripada zadužbini spomenute crkve, a nalazi se na rijeci zvanj Suici u blizini sela Sinjca, određeno je i upisano u knjigu (tefter) kao prihod svake godine paušalno trista akči (aspri), pa zahtijevam, da se učini uvid u taj tefter, koji je u mojim rukama«.

Na te njegove riječi zapitani su spomenuti optuženi, a oni su u svome odgovoru rekli, da je to njihova vlastina (milk), koja im je ostala u nasljedstvo od njihovih otaca i djedova. Kad su oni to kazali, spomenuti je svećenik pokazao tefter, pa kad je učinjen uvid (pogledano) u nj, vidjelo se iz njegove sadržine, da je po tefteru daljan izdavan paušalno po trista akči. Na osnovu

teftera ova slova su napisana kao punovažna isprava i data u ruke spomenutom svešteniku kao dokaz* da posjeduje taj daljan, kako bi se u slučaju potrebe moglo ustanoviti, na koji je način stvar tekla.

Pisano početkom blagog mjeseca zilhizeta godine 1115 (to jest u prvoj dekadi aprila 1704 godine).

Prisutni svjedoci

Iljas-kapetan, Omer Leka, Omer, Mustafa bajraktar, Mahmut-čauš, Ibrahim-čehaja i drugi.

Derviš M. Korkut

*) Interesantno je napomenuti, da je 1931 god. zbilja nastupio slučaj, da ovaj dokument posluži Cetinjskom manastiru kao dokaz za svojinu toga daljana. Uprava manastira je tužila neke seljake iz Šujice, što su bili uzurpirali spomenuti daljan, te je i dobila spor protiv njih. Manastir je dokazao svoje pravo i ovjerenim prevodom ove presude podgoričkog šeriatskog suda iz god. 1704.

ŠEST SLOVENSКИH ZAGOVORA IZ GODINE 1720.

G. Mr. pharm. Vlatko Bartulić pozajmio mi je stari slovenski rukopis, koji ima na 24. nepaginiranoj stranici ovaj naslov: »I. M. B. Bedezin Dochtarške Bukve k do volene 21 dan oktobra u leitu 1747 u teh visozih planinah u notrainim krajskim«. Slijede još četiri nepaginirane stranice, a onda slijede 203 paginirane stranice. Na str. 17. naslikan je kalež, a na njemu je napisana godina 1720. Sva je prilika, da je te godine pisan ovaj rukopis, jer onaj natpis što sam ga gore spomenuo, potiče iz kasnijeg vremena i pisan je olovkom.

Rukopis je razdijeljen na više dijelova. U prvom se opisuje, kako se može po mokraći poznati, od kakve bolesti boluje čovjek (1—41), u drugom i trećem dijelu se nabrajaju različne bolesti i lijekovi, u četvrtom dijelu opisuje se razno drveće (str. 155.), u petom se opisuje ljekovito bilje i njegova moć i korist (str. 102.), a iza toga nabrajaju opet različni lijekovi. Vrlo su zanimljive str. 151.—154. na kojima je napisano šest zagovora (incantationes) ili čaranja.

Prvi zagovor je »sa metlai isgövortí«. Metljaj je po Pleteršniku »ein Geschwür«¹, pa i kukac (Der Fingerwurm). Na str. 145. rukopisa je ljekovito sredstvo, koje se rabi, ako dobije tko takav čir. Tu

¹ Metljaji so neki mozolji, ki se človeku na nogah po mečah delajo.

piše doslovce: »Sa metlai sa ledi (kod ljudi). Ta bela zhebula (luk) svortat (izvrtat) od tanzhiga konza (od tankog kraja — odozgo) in lashkiga vole (ulja) vlet noter (nalijati unutra). Ena malv od shkala bona nastargat (nastrugati) noter in ena malv lohkiga tankiga popela det noter. Potem ta zhebula na sheriaiza (na žeravicu) det de she szhre (ocvre) in mehka rata (postane mekana) in s tem masat«. To može da bude posvema dobro i naravno sredstvo bez ikakva čaranja. No nije bez praznovjerja sam zagovor, koji glasi: »Ti hudi metlai, iest tebi prepovem (v) imen svetiga mehela (Mihaela). Iest tebi prepovem, de she ti moresh spravti stega karshenga zhlovekka, ali govedota (ako je metljaj kod blaga) v hvde govzhe (u hudu gošču šumu)² ker nabena (nijedna) karshaiska stvar na (ne) saide, ker she mle naredé, ker boshi petelinc no (ne) poie. Moli 3 ozhenasha in 3 zheshene marie (zdrave Marije) svetim mehelv h zhesti« (na čast). Mora to doista biti daleko od svijeta, gdje više

² U Novoj vasi kod sv. Marka u Štajerskoj zagovaraju žene reumatizam te ga »dol molijo« sa silnim psovanjem te ga zaklinju:

»Idi med pečine in planine,

Med vse vraže in hudičel!»

Gl. Dr. K. Štrekelj; Slovenske narodne pesmi III. str. 211.